

EFFECTIEF OMGAAN MET RACISME - EEN STAPPENPLAN

1. Elke mens die met een diversiteit aan culturen, levensbeschouwingen, mensen met verschillende huidskleur en anders-culturele externe kenmerken wordt geconfronteerd, probeert - bewust of onbewust - een keuze te maken in de wijze waarop hij zich daarop gaat verhouden. Die keuze voor één of ander omgangsmodel, van grote afstand of geïnteresseerde nabijheid bij andere culturen maak ik zelf. Ik maak die keuze onder meer op grond van eerdere informatie en ervaringen, op grond van oude en nieuwe inzichten.

In Vlaanderen kunnen we alvast vijf modellen onderscheiden:

- een wetenschappelijk racistisch model
- een segregatiemodel (fluwelen apartheid)
- een assimilatie- of aanpassingsmodel
- een inpassingsmodel
- een intercreatief model of model van interculturele samenlevingsopbouw.

(zie aparte nota)

2. Ik kan bij mezelf vaststellen dat ik sterk in één van die modellen geloof. Maar dat ik tegelijk in het 'nu' soms vanuit andere modellen handel, beslissingen neem, uitspraken doe, kinderen opvoed, een bedrijf leid. Het is goed te weten dat ik - sterk levend en denkend vanuit model 5 - op een grote afstand sta van het denken en handelen van iemand die in model 1 of 2 zijn gading vindt. Het zal veel tijd vragen om deze kloof te overbruggen.

3. **Mensen worden niet met racistische uitspraken en gedragingen geboren.** Mensen ontwikkelen racistisch gedrag. In een samenleving waar racisme getolereerd wordt of waar niet effectief wordt opgetreden tegen racisme zal de aanhang voor het racistisch gedachtegoed gemakkelijker groeien. In een samenleving waar gelet wordt op een neutrale beeldvorming over de uiterlijke verschillen van mensen, is er een kleinere kans dat de uiterlijke kenmerken van mensen ingezet worden om een ongelijke behandeling of benadering te versterken of zelfs te promoten. Kinderen worden in die zin gesocialiseerd in racisme. Om niet te vergeten: mensen leren racistisch te denken of te handelen, ze zijn in oorsprong niet racistisch!

4. Een racistische benadering van mensen wordt **sterk bepaald door de geschiedenis van het continent, het land en de regio waarin we ons bevinden**. Racisme is een wereldwijd fenomeen, maar als we ons in Europa bevinden en we een 'lokale' definitie moeten aanbieden - die rekening houdt met de Europese geschiedenis - dan hanteren we deze:

Racisme is elk gedrag, alle wetten en reglementen, alle ideeën, en handelingen waarbij (witte) mensen (zwarte) mensen ongelijk behandelen of beoordelen op basis van hun etnisch-culturele afkomst en hun uiterlijke kenmerken in plaats van op hun mens-zijn

5. Racisme heeft als functie en als doel ongelijkheid te realiseren of te legitimeren.

Racisme is een dienstknecht om aan de bevoorrechte groep alle kennis, macht en goederen toe te bedelen. Het is een machtsfactor om onderscheid te maken tussen mensen en om de ander - die niet tot mijn 'ras' of cultuur behoort - te vernederen.

Racistisch gedrag is een individuele aangelegenheid (het gebeurt tussen mensen), maar kan ook institutioneel georganiseerd worden (het zit ook in maatschappelijke structuren).

Racisme vinden we terug in de ideeën, gevoelens, gedragingen van individuele burgers én in het samenlevingsbeleid.

Racisme is een vorm van maatschappelijke onderdrukking die vaak samen voorkomt met andere onderdrukingsvormen die ook de organisatie van de ongelijkheid tot doel hebben: man/vrouw; sterke lichaamsbouw/zwakke lichaamsbouw, jong/oud, hetero/niet hetero, volwassen/kind. Dit zijn vormen van onderdrukking die hoofdzakelijk gebaseerd zijn op de menselijke buitenkant.

6. Racistische beeldvorming en competenties worden doorgegeven in opvoedings- en socialisatieprocessen. **Iedereen van ons heeft dat proces doorlopen en is wezenlijk drager van deze beeldvorming en competenties.** In Vlaanderen kunnen we vaststellen dat volgende basisingrediënten ervoor zorgen dat we stukken of stukjes van een racistische opvoedingstaart opgediend krijgen:

- de inprenting van generatie tot generatie dat witte mensen de ontwikkelaars zijn van de beste beschaving, de betere talen, de hoogste waarden (Europa Magister Mundi)
- gekleurde informatie over de cultuur en de gewoonten van degenen die niet tot deze beschavingsgroep behoren
- gekleurde informatie over de godsdienst/levensbeschouwing, in het bijzondere m.b.t. de islam
- een gecultiveerde beleving van xenofobie
- de reproductie van de drie basisstereotypen: ze zijn vuil, lui en wild.
- de opvoering van figuren die effectief aan die stereotypen beantwoorden
- de koppeling van de aanwezigheid van 'de vreemdeling' met concrete problemen die zich in mijn leven stellen: werkloosheid, milieuprobleem, laag inkomen, ontslag op 55 jaar, onmacht in mijn verhouding tot huiseigenaars, vereenzaming, alles wat bijdraagt tot negatieve beeldvorming
- een aantal Vlaamse kwesties: het niet opgeloste Amnestie-dossier en de vergelijking met de sociale rechten van vreemdelingen / de overtollige proclamatie van de 'Vlaamse onafhankelijkheid' door beroepspolitici tegenover de effectieve vaststelling in onze omgeving van de groeiende verkleuring van de samenleving.

Een mix van deze taartstukken of één uitgesproken stuk motiveert, drijft mensen in de racistische benadering van het samenleven. Deze voedingsbodem moet aangepakt worden om meer veiligheid te creëren in de interculturele omgang met elkaar.

7. Dat **racisme kwetst**, ervaren witte mensen het minst van allen. Witte mensen hebben echter wel ervaringen gekwetst te worden op andere aspecten van hun identiteit. We hebben het allemaal moeilijk wanneer we bewust geïsoleerd en gekleineerd worden op basis van een stukje van ons mens-zijn.

8. Mensen die racistische uitspraken doen of gedragingen stellen doen dat **meestal in het kader van een overlevingsstrategie**. Deze overlevingsstrategie wordt ontwikkeld om een antwoord te geven op ervaring(en) van gemis, van vernedering, van onmacht om stand te houden in het leven. Ze wordt ook ingezet om de eigen situatie te verbeteren. Soms is ze gebaseerd op reële feiten maar evenzeer op perceptie, op 'wat zou kunnen gebeuren'.

Deze overlevingsstrategie wordt ontwikkeld om een betere woon-, werk- of algemene leefsituatie te bepleiten of te bereiken voor onszelf en degenen waarmee we ons verbonden voelen. Ongenoegen op een racistische wijze uitspreken geeft opluchting aan de betrokkene maar lost in feite niets op.

9. Dat dit op een racistische wijze gebeurt, kunnen we niet aanvaarden. Want dit is een kwetsende en vernederende boventoon. Het legitimeert echter niet dat we emotioneel te keer gaan tegen mensen die racistische uitspraken doen. Integendeel. Omdat het gaat over mensen die meestal een verbetering van hun leefsituatie nastreven kunnen we niet anders dan **met respect en redelijkheid te werk gaan. Dat ze niet in de knel, in het gemis willen blijven zitten verdient onze ondersteuning. We interesseren ons dus wel voor de ondertoon.**

10. De optie om respectvol en redelijk - en dus niet emotioneel en agressief - te reageren heeft te maken met ons **dubbel doel**: het gemis leren kennen en eventueel tegemoetkomen / het racisme keren en het kwetsende effect neutraliseren. Door ons eerder **als bondgenoot** dan als (ideologische) tegenstander op te stellen, verhogen we de kansen om mensen duidelijk te maken dat racistisch gedrag geen bijdrage levert aan de doelen die ze zich stellen, aan het gemis dat ze willen kwijtraken.

We aanvaarden het racisme niet. Maar we kunnen het niet bestrijden als we de terechte klacht, het gemis, het tekort, de vraag van de betrokkene die onder de racistische 'verpakking' zit naast ons neerleggen. Het eerste wat we 'even' moeten neerleggen is onze woede tegen het racistisch karakter van een uitspraak, om nabij te komen aan de klacht of het gemis. We schuiven het racistische gordijn weg, om een beter zicht te krijgen op het onderliggende motief. Als we in dat gordijn blijven hangen, krijgen we geen venster op de werkelijkheid.

11. Daarom zal onze **eerste reactie van kapitaal belang** zijn voor het verdere proces. Het is in de eerste reactie dat we de deur dichtslaan of openlaten. Alleszins is het beter meer vragen te stellen dan ideologische strijdzinnen te lanceren. Het eigen gelijk moet wijken voor het beluisteren van wat mijn gesprekspartner beroert en beweegt tot dergelijke kwetsende, vernederende en soms hatelijke gedachten en uitspraken.

12. Een **vaste lijst goede antwoorden en eerste reacties bestaat dus niet. Het is onmogelijk om een vooroordeel of een racistische uitspraak op een standaardwijze te weerleggen**. Er is niet één recept omdat het gemis zo divers kan zijn. En omdat de wegen om verandering bij mensen teweeg te brengen dat evenzeer zijn.

13. Maar er zijn wel een **aantal vuistregels**:

- Probeer in een eerste reactie vooral onderzoekend te werk te gaan.
- Probeer niet in te gaan op het racistisch karakter van de uitspraak maar op de feiten die worden aangebracht. Indien je onmiddellijk ingaat op de racistische saus dan kan je niet weten wat de onderlaag vormt. Die interesseert ons.
- Probeer te reageren vanuit de optie dat jij nu niet je eigen gelijk komt halen, maar wel dat je te weten wil komen waarom de gesprekspartner klaagt, zeurt en zoekt naar opluchting.
- Probeer in gedachten te houden dat we werken aan een effectieve reactie. Dat is bijna per definitie gelijk aan een reactie die geen rekening houdt met snelheid, onmiddellijk resultaat. In die zin moet de reactie ook niet af zijn op het moment zelf.
- Probeer te vermijden - in situaties waar racistische uitspraken gedaan worden in groepsverband - jouw reactie ook alleen in groepsverband te geven. Aangezien we racistische uitspraken koppelen aan 'een persoon met zijn/haar gemis', moeten we ons gesprek, onze reactie, onze strategie ook personaliseren. Onder vier ogen is dit gemakkelijker.
- Probeer in alle gevallen te vermijden om de persoon die racistische uitspraken doet of racistische gedragingen vertoont (in groep) te beschuldigen. Het is onze verantwoordelijkheid hem een spiegel voor te houden, zodat hij/zij komt tot een effectieve aanpak van het gemis.
- Probeer niet altijd alles te beantwoorden met een gesprek. Je kunt ook een brief of online bericht schrijven. Dat geeft je de kans heel gedoseerd en beredeneerd met de ander om te gaan. Dat geeft je een mogelijkheid om redelijk en minder emotioneel te reageren.
- Sommige situaties kunnen we niet alleen aanpakken, of kunnen we niet benaderen in de vorm van een respectvolle en geduldige aanpak. Misdrijf is misdrijf. We kunnen dan niet anders dan klacht neer te leggen en te rekenen op bemiddeling.

Didier Vanderslycke

ORBIT vzw | Thuis in de wereld van diversiteit & migratie
www.orbitvzw.be